

УДК: 378.14: 339.54

Павленко Олена Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент, начальник відділу міжнародних зв'язків Академії митної служби України, координатор робочої групи Академії у проекті Всесвітньої митної організації PICARD з імплементації Професійних стандартів ВМО

ІНФОРМАЦІЙНА ТА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТАХ МИТНИКІВ

Анотація

У статті обґрунтовується кореляція комунікативної та інформаційної компетенцій та їх роль як ключових компетенцій у професійній освіті митників. Автор торкається питання визначення сутності понять «інформаційна компетенція», «інформаційна компетентність», «комунікативна компетенція».

Ключові слова: інформаційна компетенція, інформаційна компетентність, комунікативна компетенція.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших особливостей нашого часу є перехід розвинутих країн світу від постіндустріального до інформаційного суспільства, що зумовлює необхідність вжиття невідкладних заходів із впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у сфері освіти і науки [1, 1]. Створення глобальних відкритих освітніх та наукових систем, з одного боку, сприятиме накопиченню наукових знань, а, з іншого, розширенню доступу широких верств населення до різноманітних інформаційних ресурсів. У сучасних умовах інформаційна інфраструктура суспільства як сукупність засобів зі створення, збереження та обробки інформації, що об'єднані в комп'ютерні та комунікаційні мережі й активно розвиваються, пропонують нові можливості для розвитку системи неперервної професійної освіти в Україні. Такий швидкий розвиток електронних ЗМІ і загальна медіалізація сфери комунікації змушують нас замислитися над різноманітним впливом на індивідуум інтеракції через інформаційні системи, через ЗМІ і за їх допомогою. Упродовж останніх років значно поширився обсяг інформаційного простору навколо нас, і цим простором треба вміти управляти. Знання цих процесів необхідно як для сталого розвитку суспільства в цілому, так і для розвитку окремої організації або особистості. Здібності людини до спілкування, маніпулювання, використання комп'ютерних баз даних, пошуки своєї ідентичності в інформатизованому суспільстві належать у сучасній науці про комуні-

кацію до центральних наукових питань, а перед професійною освітою актуальним постає завдання щодо технологій, механізмів, інструментів розвитку ключових компетенцій, відповідності освітньо-кваліфікаційних рівнів і кваліфікаційних характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах інформаційного суспільства зростає роль інформаційно-комунікаційних технологій в педагогічних дослідженнях (В. Биков, О. Глазунова, І. Кучма, І. Малицька, Н. Морзе, О. Овчарук, М. Шишкіна), у системі професійної підготовки майбутніх фахівців (О. Барановська, Н. Вінник, О. Зимовець, І. Мороз, О. Науменко, О. Суховірський). З'являється дедалі більше досліджень з упровадження новітніх засобів та технологій у навчання (С. Алексеева, Ю. Антонов, О. Космінська, О. Науменко, Г. Науменко, В. Олексенко, О. Хміль). Як слушно констатує Н.Волкова, «комп'ютери як засоби опосередкованої комунікації міцно увійшли в суспільну практику ХХ ст., що актуалізувало дослідження комп'ютерних засобів комунікації, їх комунікативних можливостей (М. Алексєєв, А. Андрєєв, Т. Берліна, З. Джаліашвілі, В. Долматов, Н. Женова, Дж. Лалл, О. Леонтович, Н. Морзе, Б. Набока, А. Романов, С. Русаков, О. Пехота, П. Підкасистий, І. Підласий та інші)» [2, 7]. У цьому контексті особливо доречними видаються нові комп'ютерні технології експерименту.

Аналізуючи науково-педагогічний аспект неперервної освіти, усіх її рівнів, учені відзначають важливу роль у розвитку неперервної освіти поряд з традиційними засобами навчання інформаційних і телекомунікаційних (мережевих) технологій, засобів мультимедія, комп'ютерних баз даних і знань, «які мають широко використовуватися в навчальному процесі практично всіх ланок освіти, в забезпеченні наукових досліджень і управління освітою» [3]. Учені сходяться на думці, що це є визначальною передумовою підготовки підростаючого покоління, спеціалістів для повноцінного життя в інформатизованому суспільстві. Наприклад, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання АПН України спрямовує свої зусилля на розробку дидактичних засад формування комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища та на науково-методичне забезпечення використання в дидактичному процесі засобів навчання нового покоління. Але, на наш погляд, проблема полягає ще й в іншому.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Останнім часом у фахових наукових і публіцистичних виданнях порушується питання впливу інформа-

ційного віку на кваліфікаційні вимоги, на розвиток ключових компетенцій індивідуума, насамперед, комунікативної та інформаційної. З іншого боку, на порядку денному стоять питання досліджень, які б підтвердили чи спростували існування проблеми щодо втрати комунікативних здібностей індивідуума в інформаційному віці, окреслили нові завдання, які сьогодення ставить перед педагогічною та лінгвістичною науками. До останнього часу, однак, таке поняття як комунікативна компетенція у співставленні з інформаційною компетенцією вченими не розглядалося. Також не було приділено уваги як вчених, так і практиків по роботі з персоналом вивченню значення і прояву інформаційної та комунікативної компетенцій для кваліфікаційних характеристик, питанням взаємозв'язків між інформаційною та комунікативною компетенціями. Тим паче дані аспекти не досліджувалися у зв'язку з питаннями розробки, апробації та впровадження міжнародних професійних стандартів для підготовки та підвищення кваліфікації митників.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявити кореляцію інформаційної і комунікативної компетенцій та визначити їх роль як ключових компетенцій у професійній освіті митників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можна зазначити, що загальні тенденції розвитку наукових досліджень і впровадження практичних підходів до формування та розвитку інформаційної і комунікативної компетенцій залежать від тієї освітньої політики, яку проводять у своїх країнах системи освіти, у тому числі й професійної освіти. Пріоритети розвитку систем освіти, як показує практика, визначаються країнами, виходячи із законів, декларацій, документів, які створюють потужні міжнародні організації, такі як ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Європейський Союз, Всесвітня митна організація та інші. Зазначаючи виняткову важливість «урахування у науково-дослідній і практичній діяльності концептуальних положень, пов'язаних з неперервною професійною освітою як світовою тенденцією», наголошується, що у багатьох «документах міжнародних організацій концептуально спрогнозовано підходи на міжнародному рівні до розв'язання проблем професійної освіти з урахуванням тенденцій у світовому економічному розвитку» [4] та тенденцій розвитку глобальних освітніх мереж.

Рада Європи у своїй декларації у сфері розвитку європейської політики стосовно використання новітніх інформаційних технологій, ЮНЕСКО в доповіді про кому-

нікацію та інформацію в 1999–2000 рр. та науковці відзначають, що зміни в системі освіти сучасного суспільства характеризуються переходом від навчання в закритому освітньому середовищі до «мереж знань» відкритого освітнього середовища [5; 6; 7; 8; 9]. Акцент робиться на 1) підвищенні загальної інформаційної грамотності населення; 2) впровадженні інформаційних та комунікаційних технологій у навчальний процес і проведенні наукових досліджень, забезпеченні доступу до національних і світових інформаційних ресурсів; 3) розвитку технологій дистанційного навчання і використання їх для запровадження в Україні системи навчання впродовж усього життя; 4) підвищенні кваліфікації та перепідготовки кадрів тощо.

Важливим є також той факт, що до порядку денного вносяться нові теми, про які ми навіть підозрювати не могли ще декілька десятиліть тому. Так, однією з нових проблем, яким сучасна професійна освіта починає приділяти велику увагу, є рівень сформованості і розвитку комунікативної компетенції фахівця й індивідуума взагалі [10; 11, 19]. Педагоги, соціологи, з одного боку, обговорюють питання про втрату комунікативних здібностей індивідуума в інформаційному віці, ведуть пошук шляхів подолання цієї серйозної проблеми. З іншого ж боку, йдеться про розвиток комунікативної та інформаційної компетенцій, про подальше використання дистанційного навчання в системі освіти як актуальної форми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів.

Зростає кількість досліджень, присвячених вивченню сутності понять «інформаційна компетенція» (В. Акуленко, О. Барановська, І. Васильєва, С. Дацюк, М. Дзугоева, О. Дудник, О. Зайцева, Л. Зав'ялова, М. Корпусова, О. Науменко, А. Семенов, Н. Таїрова, О. Толстих) та «комунікативна компетенція» (Л. Зникіна, С. Козак, В. Лукашенко, О. Малицька, Г. Неупокоева, Т. Петракова, В.Сластьонін, Д. Хаймс, О. Хуторський, А. Шевченко). Певним сигналом є також те, що вільна електронна енциклопедія Вікіпедія в типології компетенцій виокремлює три компетенції, дві з яких – це саме інформаційна та комунікативна компетенції [12]. Цю думку поділяє і О. Дудник [13]. Під інформаційною компетенцією тут розуміється здатність за допомогою інформаційних технологій самостійно шукати, аналізувати, відбирати, обробляти та передавати необхідну інформацію [12]. Н. Вінник у своєму дослідженні концепцій ключових кваліфікацій і компетенцій у професійній освіті також звертає увагу на те, що серед п'яти ключових компетенцій, яким надається особливого зна-

чення у професійній освіті країн Європейського Союзу, дві — це комунікативна і соціально-інформаційна компетенції. Зазначається, що комунікативна компетенція «передбачає володіння технологіями усного і письмового спілкування різними мовами, в тому числі й мовою комп'ютерного програмування, включаючи спілкування через Internet», а соціально-інформаційна компетенція «передбачає володіння інформаційними технологіями і критичне ставлення до соціальної інформації, поширюваної ЗМІ» [14].

Слід зробити наголос також на тому, що дані поняття достатньо широкі та визначаються на сучасному етапі розвитку педагогіки неоднозначно, як не є загальноприйнятим і однозначним визначення понять «комунікативна компетенція» — «комунікативна компетентність» та «інформаційна компетенція» — «інформаційна компетентність» (В.Л. Акуленко, М.Г. Дзугоева, О.Б. Зайцева, А.Л. Семенов, Н.Ю. Таїрова, О.М. Толстих). Так, у дослідженнях учених поняття «інформаційна компетенція» трактується як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в галузі інноваційних технологій та певного набору особистісних якостей (О.Б. Зайцева); нова грамотність, до складу якої входять вміння активної самостійної обробки інформації людиною, прийняття принципово нових рішень в різних ситуаціях з використанням технологічних засобів (А.Л. Семенов). Сутність, функції і структуру поняття «інформаційна компетенція» описано в роботах О. Барановської [15]. І. Гостева досліджує питання формування інформаційної компетенції і зазначає, що вона є одним з базових компонентів (наряду з міжкультурною компетенцією) моделі інтегрованої професійної компетенції. Сутність інформаційної компетенції вчена розуміє як операційні, облікові та управлінські інформаційні системи, а міжкультурна компетенція розглядається як конструктивне ділове спілкування рідною та іноземною мовами [16]. О. Дудник під інформаційною компетенцією розуміє інтегративну якість особистості, яка є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації та генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, які дозволяють виробляти, приймати, прогнозувати та реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності [13, 3].

Що стосується поняття «інформаційна компетентність», науковці роблять різні акценти в розшифровці цього поняття. До значимих характеристик відносять знання

інформатики як предмета, використання комп'ютера як необхідного технічного засобу, вираженість активної соціальної позиції і мотивації суб'єктів освітнього простору, сукупність знань, умінь і навичок з пошуку, аналізу та використання інформації, наявність актуального освітнього або професійного завдання, у якому актуалізується і формується інформаційна компетентність. Більш того, деякі автори (І. Гостева, С. Дациук) поняття інформаційна компетентність та інформаційна компетенція використовують як синоніми [17]. Російський вчений О. Хуторський зазначав, що там, де доцільно і можливо, він розділяв поняття «компетентності» та «компетенції», і під компетенцією він розумів деяку відчужену, наперед задану вимогу до освітньої підготовки учня (фахівця), а під компетентністю — вже наявну характеристику (якість) особистості [18].

У структурі категорії «інформаційна компетенція» серед компонентів учені виділяють також комунікативний, який «відображує знання, розуміння, застосування мов та інших видів знакових систем, технічних засобів комунікацій в процесі передачі інформації, володіння культурою мовлення» [13, 3]. До функцій категорії «інформаційна компетенція» належить також і функція комунікативна, яка спрямована на спілкування та передавання інформації. Але вона тісно взаємодіє з іншими функціями інформаційної компетенції і вони є єдиним процесом, що дозволяє бачити взаємозв'язок різних проблем в цілісній системі знань тих, хто навчається. Розрізняють три рівні оволодіння інформаційною компетенцією, що дозволяє оцінювати рівень засвоєння її структурних одиниць, а саме: 1) елементарний – засвоєння на початковому рівні необхідної навчальної інформації (потребують обов'язкового вдосконалення на наступному рівні); 2) базовий – володіння оптимальним обсягом інформації, необхідним для засвоєння основного навчального змісту; уміння критично осмислювати масиви інформації: порівнювати фрагменти з різних джерел на одну тематику; визначати їх достовірність; вилучати інформацію, яка потрібна для роботи; узагальнювати її; 3) творчий – передбачає створення власного інтелектуального продукту на основі отриманої та перетвореної інформації [там само, 4–5].

Проблемами формування інформаційної компетенції починають активно займатися в науковому світі, у т. ч. для потреб і за підтримки бізнес-кіл. Щоб використовувати модель включення різноманітних ІКТ в навчальний процес на практиці, слід розуміти, що йдеться вже не лише про формування інформаційної компетенції педа-

гогів та тих, хто навчається, але й про нове розуміння свого місця і ролі в процесі навчання, про оволодіння і впровадження нових педагогічних технік і технологій навчання. Така підготовка потребує нових методів та організаційних форм роботи.

Важливою, на наш погляд, є думка А.Є. Шевченка, який вивчав питання формування комунікативної компетенції менеджерів, що для розвитку комунікативної компетенції слід поєднувати традиційні методи навчання і дистанційне навчання з активними методами і тренінгами. Кожен метод має свої сфери застосування і обмеження. Якщо грамотно підбирати і комбінувати методи навчання, то можна більш ефективно розвивати професійно-комунікативні вміння. Традиційні методи і дистанційне навчання допоможуть тим, хто навчається, засвоїти необхідні знання і вміння у сфері комунікації. Активні методи і тренінги дозволяють оволодіти навичками професійного спілкування, попрацювати над особистісними якостями, що відносяться до комунікативної компетенції. Визнано, що здатність до комунікативної організації професійної діяльності обумовлює ступінь професіоналізму менеджера, забезпечує ефективний вибір дій для досягнення цілей через вміння професійного спілкування. Тому комунікативна компетенція є однією з тих, що визначає ступінь професіоналізму менеджера. У той же час спеціалісти з персоналу, агентства, що займаються бізнес-програмами, бізнес-видання зазначають, що менеджерам-початківцям не вистачає соціальних умінь і навичок комунікації, які так необхідні для ефективного керування.

На думку російських учених, досвід російських інституцій, що займаються проблемами формування інформаційної компетенції, дозволяє говорити про перехід на даному етапі інформатизації від окремих елементів і форм до ефективних методів формування інформаційної компетенції, що може вплинути також на розвиток поняття «комунікативна компетенція», розширення його сутності [19].

І якщо проблемами формування інформаційної компетенції вчені тільки нещодавно почали займатися, то що стосується комунікативної компетенції, то можна відзначити значну увагу і все зростаючу кількість досліджень. З позиції компетентнісно-діяльнісного підходу комунікативна компетенція може розглядатися, насамперед, як володіння навичками взаємодії з оточуючими людьми, вміння працювати в групі, знайомство з різними соціальними ролями.

Відповідно комунікативна компетентність інтерпретується як здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. За тверджен-

ням Н. Завіниченко, до її складу входить певна сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу. Комунікативна компетентність розглядається як ступінь задовільного оволодіння певними нормами спілкування, поведінки, як результат навчання, засвоєння соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки, оволодіння «технікою» спілкування [21, с. 31]. О. Хуторський розглядає поняття комунікативної компетентності як складову освітньої компетентності [18]. Існує велика кількість тлумачення даного поняття.

У психолого-педагогічній літературі комунікативну компетентність пов'язують із здатністю особистості орієнтуватись у різних ситуаціях, засновану на знаннях і чуттєвому досвіді індивіда; адекватним сприйманням міжособистісних відносин й умов соціального середовища [22]; з володінням іноземними мовами, високим рівнем культури мовлення. Комунікативна компетентність набувається в процесі соціалізації особистості під впливом комплексу соціальних факторів: культурно-етнічна приналежність, рівень освіти, соціальний стан, професія, вік. Набір компонентів комунікативної компетентності фахівців визначається, не в останню чергу, сферою його професійної діяльності, але толерантність, упевненість, адаптивність, тактовність, самовладання, організаторські здібності, цілеспрямованість, відповідальність будуть відмічатися для всіх рівнів. Уміння вербального спілкування виявляється в комунікативній компетентності індивідуума, про сформованість якої свідчать наступні ознаки розумової діяльності: настанова на аналіз, здатність до самооцінки та інтерпретації своєї комунікативної поведінки; гнучке реагування на різні комунікативні ситуації; уміння ініціювати й самостійно організувати комунікативну взаємодію.

Сучасне суспільство звертається до завдання практичного, до пошуку шляхів і способів формування інформаційної і комунікативної компетентностей як ключових якостей, які є запорукою успішності людини в сучасному суспільстві.

Важливою для нашого дослідження є думка О. Дудника, який наводить сублімовану думку вчених, коли під компетентією розуміється співорганізація знань, умінь і навичок, які дозволяють ставити і досягати мети щодо трансформації ситуації [13]. Якщо співставити сутність інформаційної і комунікативної компетентностей, то саме на вирішення таких завдань і скеровано процеси формування зазначених компетентностей. Педагоги-практики вважають, що найголовнішими з компетентностей, яким необхідно навчити в сучасному світі, є три: 1) компетентність вирішення проблем, 2) інформа-

ційна компетенція (звужується поняття до роботи з інформацією), 3) комунікативна компетенція (О. Дудник, І. Фішман, О. Чуракова) [13].

Актуальним є розробка вимог до рівнів сформованості зазначених компетенцій, які допоможуть оцінити результати сформованості компетенцій. Обидві компетенції характеризуються тим, що їх можна формувати й удосконалювати не лише в нових формах діяльності, але й у процесі навчання або підвищення кваліфікації. Розвиваючи думку О. Хуторського для системи неперервної професійної освіти митників, можна виділити декілька етапів [17]: 1) пошук проявів інформаційної і комунікативної компетенцій в Професійних стандартах ВМО, в електронних навчальних модулях, що пропонуються ВМО, та в кожному з навчальних предметів; 2) побудова ієрархічної системи надпредметної систематики – (дерева компетенцій); 3) проектування загально предметних освітніх компетенцій за вертикаллю для всіх рівнів навчання та підвищення кваліфікації ; 4) проекція компетенцій, що сформовані за ступенями, на рівень навчальних предметів і їх відображення в освітніх і професійних стандартах, навчальних програмах як для підготовки, так і для підвищення кваліфікації, підручниках і методиках навчання.

Для першого етапу пропонується скласти перелік навчальних предметів, до яких відноситься (може відноситись) формування комунікативної та інформаційної компетенцій. Рефлексивний аналіз компетентного змісту освіти передбачає відповідь на таке запитання: який можливий вклад кожного з навчальних предметів у формування/удосконалення кожної з зазначених компетенцій.

Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання — це підхід, за якого: результативна складова характеризується сформованістю соціально значимих компетенцій, а процесуальна складова будується як проектна діяльність або ж як індивідуальна навчальна діяльність, коли нова інформація і зміст власного досвіду тих, хто навчається, складається в цілісну картину. Водночас комунікативна складова може будуватися на принципах толерантності, але до певного рівня посад.

Компетенції не можуть формуватися самі по собі, а тільки в діяльності. Ці проблемні моменти піднімаються в професійних стандартах (кваліфікаційних рамках) різних спеціальностей. Вони є першочерговими, найактуальнішими. Тому швидких обертів набирає загальносвітовий, у тому числі й європейський, процес дослідження різних аспектів компетенцій.

Можна припустити також, що на технології, методи і прийоми формування та розвитку вищезазначених компетенцій не можуть не впливати тенденції розвитку глобальних освітніх мереж [8, С. 5–6]. Ресурси та можливості глобальних освітніх мереж, міжнародні інформаційні ресурси допомагають знайти різні форми та засоби, завдяки яким, наприклад, у системі неперервної професійної освіти митників уможливується імплементація міжнародних професійних стандартів Всесвітньої митної організації. Саме стійка тенденція щодо інтегрування використання ІКТ (глобальних освітніх мереж зокрема) у все більшу кількість навчальних дисциплін та спецкурсів дає можливість впроваджувати інновації, підвищувати професійну кваліфікацію як тих, хто навчає, так і тих, хто навчається, а також обмінюватись досвідом. ВМО робить ставку на те, що підвищення рівня інформаційної компетенції дозволить також позитивно впливати на процес удосконалення комунікативної компетенції шляхом використання можливостей навчання та підвищення кваліфікації за дистанційною та змішаною формами. Проектом PICARD ВМО (Партнерство в галузі наукових митних досліджень та академічного розвитку) з імплементації Рамкових стандартів безпеки SAFE та Міжнародною мережею митних університетів (INCUI) зроблено перші кроки щодо спільної міжнародної проектної діяльності, створення віртуальних осередків науковців, що досліджують проблеми в галузі митної справи. Серед головних увага зосереджена на ключових і професійних компетенціях менеджерів у галузі митної справи середнього, підвищеного та високого рівнів. Високі вимоги пред'являються до окремих компонентів комунікативної компетенції, пов'язаних, насамперед, з політично-орієнтованою комунікативною культурою, здатністю аналізувати мовленнєву ситуацію і відповідно з нею обирати програму мовленнєвої поведінки, правилами ділового етикету та інтеркультурних умовностей; інформаційна ж компетенція має бути сформованою на рівні актуального та інноваційного прийняття управлінських рішень.

Серед головних своїх програм розвитку ВМО виділяє інформаційні технології і виконання цієї програми вбачає у підтримці, насамперед, електронного навчання. Рамкові стандарти безпеки і спрощення світової торгівлі передбачають також використання передової електронної інформації для ідентифікації вантажів з високим ступенем ризику. Розуміння цих кроків, які впливають і в подальшому будуть впливати на педагогічні умови формування компетенцій фахівців, дає процес глобалізації, яких прописує нижченаведений політичний контекст.

З метою забезпечення ефективної та результативної роботи національних митних адміністрацій та їх реагування на будь-які вимоги, що виникають внаслідок змін митного середовища, як це робила б єдина митна адміністрація, 23 травня 2007 р. Рішенням Європейського Парламенту та Ради було затверджено програму (далі – Програма) дій для митниці у Співтоваристві (Митниця 2013) [20].

Виконання положень Програми заплановано на період з 1 січня 2008 р. до 31 грудня 2013 р., та повинно координуватися та організовуватися Комісією та державами-членами в межах спільної політики, розробленої Групою Митної Політики. Комісії буде допомагати «Комітет з питань Митниці 2013». Держави-учасниці повинні бути представлені посадовими особами відповідних національних митних адміністрацій.

Передбачена Програмою і можливість участі у певних видах її заходів окремих представників бізнесу, правових та наукових кіл, а також інших операторів, які мають відношення до зовнішньої торгівлі.

Так, у ст. 12 Програми закріплюється обов'язок держав-учасниць, разом із Комісією, сприяти взаємодії між національними навчальними закладами, особливо шляхом: встановлення стандартів навчання; розвитку вже існуючих навчальних програм та, там де це необхідно, розвитку вже існуючих навчальних модулів, використовуючи дистанційне навчання для забезпечення загального процесу навчання посадових осіб, що стосується митних правил та процедур, і надає можливість здобути необхідні професійні навички та знання; надання доступу там, де це необхідно, до навчальних курсів з митної тематики для представників всіх держав-учасниць, де ці курси вже викладаються для їх власних посадових осіб; там, де це необхідно, забезпечення необхідною інфраструктурою та обладнанням для дистанційного навчання в галузі митної справи.

З метою розвитку сталого потенціалу ВМО й надалі проводитиметься діагностична оцінка за вісьмома стратегічними напрямками, серед яких: розвиток кадрових ресурсів та інформаційні технології.

Висновки. Актуальність проблеми обумовлює зростаючу потребу її досліджувати. Професійна освіта на сучасному етапі потребує уточнення структури, видів, визначення етапів формування компетенцій. Є нагальна потреба в розробці технології розвитку як інформаційної, так і комунікативної компетенцій фахівців в умовах непе-

первної професійної освіти та формуванні уніфікованих міжнародних професійних стандартів. Саме ці дві компетенції відіграють і будуть відігравати передову роль в питаннях розробки, апробації та впровадження міжнародних професійних стандартів як у сферу діяльності, так і в систему підготовки та підвищення кваліфікації митників.

Таким чином, стосовно кореляції комунікативної та інформаційної компетенцій зазначається таке:

- комунікативна й інформаційна компетенції належать до сфери професійного та особистісного розвитку, тобто найбільше виявляють і розкривають в індивідуумі здатність до навчання впродовж життя;
- комунікативна й інформаційна як ключові освітні компетенції конкретизуються на рівні кваліфікаційних характеристик, освітніх галузей і навчальних предметів для кожного рівня навчання;
- процес формування і розвитку як інформаційної, так і комунікативної компетенцій протікає в контексті нових вимог до освітнього процесу, які висуває ринок праці;
- обидві компетенції можуть розглядатися як освітні компетенції, формування яких відноситься (може відноситися) до кожної навчальної дисципліни/курсу в цілому;
- дані поняття достатньо широкі та визначаються на сучасному етапі розвитку педагогіки неоднозначно, що не є загальноприйнятим і однозначним визначенням зсередини пар понять «комунікативна компетенція» — «комунікативна компетентність» та «інформаційна компетенція» — «інформаційна компетентність».

Перспективи подальших розвідок. Можливості включення інформаційно-комунікаційних технологій в сучасний освітній процес з метою формування комунікативної та інформаційної компетенцій згідно міжнародних професійних стандартів, у тому числі Професійних стандартів Всесвітньої митної організації, досить широкі та різноманітні. Від, власне, змісту навчання та організації навчального процесу до активізації загальної життєвої позиції суб'єктів освітнього простору, готовності і здатності до навчання впродовж життя, готовності до вибору і прийняття рішень. Нині на освітньому ринку з'являється вибір можливостей, починають реалізовуватися про-

грами, що підтримуються професійними асоціаціями, бізнесом, науково-дослідними організаціями. На думку багатьох спеціалістів у галузі інформатизації освіти, з питань комунікації, фахівців-практиків по роботі з персоналом, відмічається необхідність подальших досліджень процесів формування інформаційної і комунікативної компетенцій, ролі та позицій кожного суб'єкта освітнього простору у вирішенні завдань підвищення якості освіти та узгодженості освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідних кваліфікаційних характеристик з урахуванням національних і міжнародних професійних стандартів.

Список використаних джерел

1. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006-2010 роки», затверджена постановою Кабінету Міністрів від 7 грудня 2005 р. № 1153.

2. *Волкова Н. П.* Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – Дніпропетровськ, 2006. – 432с.

3. *Мадзігон В.* Безперервна освіта: науково-педагогічний аспект // Педагогічна газета. – Липень 2000. – № 7 (73). – Київ: АПН України.

4. Сучасні тенденції розвитку професійної освіти працівників митних служб України та Німеччини // Діалог культур: Збірник наукових праць / Ред. кол. І. А. Зязюн (голов. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва та ін. – Львів: Видавництво «Сполом», – 2003. – Вип. 8. – С. 277–284.

5. Всесвітня доповідь ЮНЕСКО про комунікацію та інформацію в 1999–2000. — Режим доступу: <http://www.polpred.com/free/unesco/2.htm>.

6. Декларація в сфері розвитку європейської політики стосовно використання новітніх інформаційних технологій — Портал Ради Європи. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ednu.kiev.ua. — Заголовок з екрана.

7. *Павленко О.О.* Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання в системі професійної освіти митників // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання. – Грудень 2008. – № 3(7). – [WWW document]. URL <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/emg.html> (13 листопада 2008 р.).

8. *Овчарук О. В.* Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах та їх роль у процесах модерні-

зації освіти // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання. – Грудень 2006. – № 1. – [WWW document]. URL <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em1/emg.html> (19 вересня 2008 р.).

9. *Малицька І. Д.* Тенденції розвитку глобальних освітніх мереж (зарубіжний досвід) // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання. – 2008. – № 2 (6). – [WWW document]. URL <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em6/emg.html> (19 вересня 2008 р.).

10. *Гріх С. В., Павленко О. О., Франко Н. В.* Методичні рекомендації для підготовки до вступних іспитів в Академію митної служби України з напрямку «Економіка і підприємництво» // Дніпропетровськ: АМСУ, 1998. – С. 30–148.

11. «Порядок вивчення працівниками митних органів України іноземних мов, виплати грошової надбавки за володіння ними та використання їх у роботі», затверджений наказом ДМСУ №100 від 17 лютого 1999 р, С. 19.

12. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. — 26 лютого 2009. — URL <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/%CA%E2%EF%E5%F2%E5%ED%F6%E8%FF>.

13. *Дудник О. В.* Формирование коммуникативной компетенции в свете новых требований к образовательному процессу // Компетенции. Персональный сайт «Буквочка». — [Електронний ресурс]. — 2007. — Режим доступу: <http://budud.narod.ru/psu2.html>.

14. *Вінник Н.* Проблематика концепцій ключових кваліфікацій і компетенцій у професійній освіті //Український центр політичного менеджменту. Соціальна психологія. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=80&c=1925>.

15. *Барановська О. В.* Інформаційна компетенція – ключова компетенція випускника профільної школи // ЦППО. [Електронний ресурс]. — 18 грудня 2006. — URL <http://www.cippe.edu.ua/forum/viewtopic.php?t=120&highlight=&sid=783d986e99a9c663498106...>

16. *Гостева И. Н.* Формирование информационной компетентности выпускников вуза в рамках непрерывного дополнительного образования // «ИТО-Черноземье-2008» [Електронний ресурс]. — 2008. — URL <http://ito.edu.ru/2008/Kursk/III/III-0-5.html>.

17. Дацюк С. Информационная компетентность. [Электронный ресурс]. — 2008. — URL http://www.uis.kiev.ua/~_xyz/competence.html - 21к.

18. Хуторской А. Ключевые компетенции. Технология конструирования // Народное образование. — 2003. — №5.

19. Васильева И. С., Зав'ялова Л. М., Корпусова М. В. Информационная компетенция как культурный и социальный компонент устойчивого развития // XI Всероссийская научно-методическая конференция "Телематика'2004" Секция: С. Информатизация общего среднего и профессионального образования. ИКТ портал: Материалы конференций [Электронный ресурс]. — 2003–2009. — URL http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&d=light&id_sec=144&id_thesis=5801&r=thesisDesc.

20. Decision (CE) № 624/2007 du Parlement Europeen et du Conseil, du 23 mai 2007, établissant un programme d'action pour la douane la Communauté (Douane 2013) // Journal officiel de l'Union Européenne. — 2007. — № L 154. — P. 25–31.

21. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. — Київ, 2003. — 202с.

22. Петракова Т. И. Ценностный потенциал базового образования в духовно-нравственном воспитании учащихся. — М., 2002. — 281 с.

ИНФОРМАЦИОННАЯ И КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТАХ ТАМОЖЕННИКОВ

Павленко Е.А.

Аннотация

В статье обосновывается корреляция коммуникативной и информационной компетенций, а также их роль как ключевых компетенций в профессиональном образовании таможенников. Автор затрагивает вопросы определения сути понятий «информационная компетенция», «информационная компетентность», «коммуникативная компетенция».

Ключевые слова: информационная компетенция, информационная компетентность, коммуникативная компетенция.

INFORMATIVE AND COMMUNICATIVE COMPETENCIES IN THE PROFESSIONAL STANDARDS OF THE CUSTOMS OFFICERS

Pavlenko O.

Resume

The correlation between communicative and informative competencies and their role as key competencies in the professional education of the customs officers are proved in the article. The author touches the issue of defining the essence of the concept «the informative competence», «the informative competency», «the communicative competence».

Keywords: informative competence, informative competency, communicative competence.